

Vinczellér Katalin

A végtelen kérdés

„...hiteltelen magabiztossággal leplezett rettegés...”

Laboda Kornél: *mátéPONTindul*

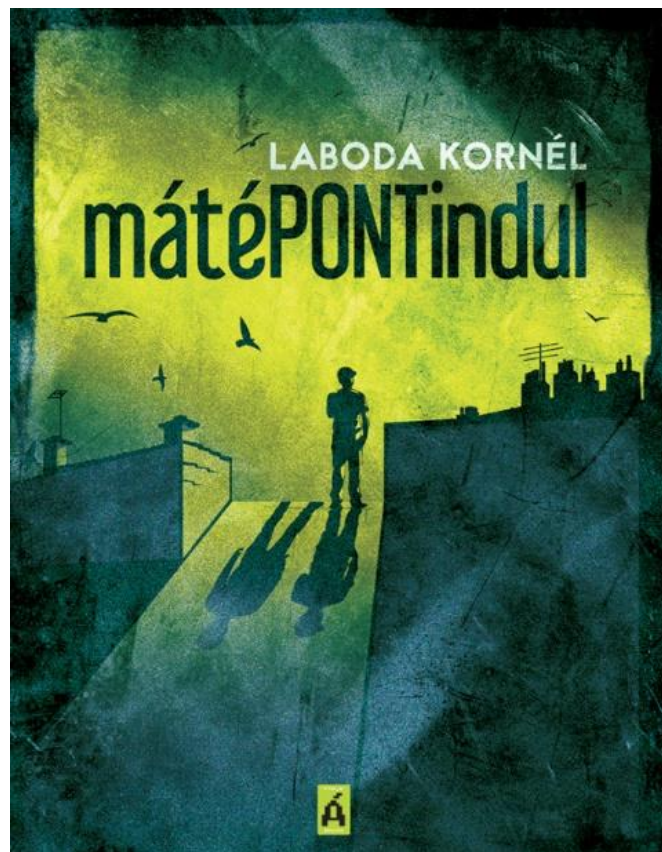
A mindenkori kamaszoknak szóló irodalom egyik legfontosabb témája a „Ki vagyok én?” kétségbeejtően laposnak tűnő kérdése. De azt hiszem, nem kell feltétlenül megijednünk egy-egy kérdés egyszerűségétől, akár közhelynek számító mivoltától sem, ha az adott megfogalmazás érvényes. Felesleges túlbonyolítani, ha egyszerűen is megfogalmazható. A második lépéstől kezdve úgylis elbonyolódik. Hatványozottan igaz ez, ha a kamaszkorról és a kamaszkori útkeresésről, énkeresésről van szó.

Az elmúlt évtized két nagyon különböző, de a maga műfajában kiemelkedő könyvéről szeretnék írni. Laboda Kornél *mátéPONTindul* című regénye 2015-ben, Dániel András *A nyúlformájú kutya* című regénye 2018-ban jelent meg, mindkettő a Pagony Kiadó Tilos az Á könyveinek kiadásában. Mindkét könyvet nagy szakmai figyelem övezte, konferenciákon előadások anyagát képezték, számos tanulmány olvasható róluk, és mindkét könyvhöz készült alapos, több órára kidolgozott, ingyenesen letölthető foglalkozásterv.¹

Saját tanítási gyakorlatomban, különböző szakmai munkáimban is többször foglalkoztam már e művekkel, és bevallom, elfogult is vagyok velük kapcsolatban. Egyértelműen ajánlani tudom minden nyitott kollégámnak a könyvekkel való foglalkozást.

Laboda Kornél regénye könnyen és gördülékenyen olvasható, nem egészen 200 oldalnyi terjedelmű, akár klasszikusan történetmesélő regénynek is tekinthető. Ám ez a könnyedség és a regényt végig meghatározó humoros és (ön)ironikus hangnemű elbeszélés olyan kérdésfeltevéseket hordoz, amelyek gyakorlatilag alapvető episztemológiai és ontológiai problémákhoz vezetnek el. Hiszen a „Ki vagyok én?” kérdése, ha komolyan vesszük (márpedig komolyan vesszük!), ismeret- és lételméleti horizontot vonz magával. Ám a regény különböző síkjainak filozófiai és teológiai kérdésfeltevései egyáltalán nem absztrakt és nehezen követhető értekezések formájában jelennek meg a műben, hanem organikusan épülnek bele egy teljesen átlagosan induló, már-már akár realistának is tekinthető történet elbeszélésébe.

¹<https://kiado.pagony.hu/oktatasi-segedanyagok/foglalkozasterv-laboda-kornel-matepontindul-2015-cimu-regenyenek-4-oraban-valo-feldolgozasahoz>
<https://kiado.pagony.hu/oktatasi-segedanyagok/foglalkozasterv-daniel-andras-a-nyulformaju-kutya-2018-cimu-regenyenek-4-oraban-valo-feldolgozasahoz>

A könyv címlapja

A regény én-elbeszélője a 17 éves főhős, Kőkuti Máté, aki egy nyarának történetét meséli el. Egyedüli gyerek, biztos érzelmi és anyagi háttérrel nyújtó értelmiségi, nyitott és intelligens szülőkkel, plátói szerelemmel az egyik oldalon és hús-vér havernővel a másikon, akivel lehet dumálni, kocsmázni. A „világ legátlagosabb tizenhét évesé” (Laboda, 2015, 14) a legtermészetesebb életkori kérdésekkel küzd: hogyan tudja elfogadni a szüleit, képes-e a leválásra, tud-e magának saját élettérképet rajzolni, amely ugyan a lázadásból indul, de mégsem tud kikerülni bizonyos normatív keretek közül, és természetesen meghatározóan fontos kérdés számára a szerelem, a lányokhoz való kapcsolódás. A testi vágyak egészséges kielégítése, a tökéletes, ideális és megközelíthetetlen lányról való álmodozás és a legjobb barátjának tételezett lányhoz való viszony az önbizalomhiány értelmezési tartományában kellően komplex feladatok minden kamasznak.

Megértem, ha ez így mégsem tűnik különösebben rendhagyó narratívának. Ahogy azonban Máté nyara egy végigbulizott éjszaka után folytatódik a három nagyobb, elkülönített részre osztott regény középső egységében, egészen más síkra emeli az eddigi, átlagosnak gondolható történetet. A másnaposan ébredő fiú egy teljesen idegen térben tér magához, amely tér mintha az elmúlt 100 év magas és populáris kultúrájának posztmodern felfogásának is tekinthető, mellérendelésben létező sűrítményét adná, legalábbis az ott található könyvek, folyóiratok és tárgyak szempontjából. E különös, de még nem teljesen valószerűtlen térből vezet tovább az út egy kocsmába, ahol azonban egy váratlan találkozás a fiút saját, addig nem ismert apai nagybátyjával, Kőkuti Simonnal hozza össze. Ez a találkozás elsősorban nem egy elhallgatott családi titok kinyomozása miatt lesz fontos, hanem egy olyan tapasztalati út bejárását indítja el a kizökkent időben, amely a felnövés- és beavatástörténetek hagyományos mintázatait részben követi, másrészt azonban alapvető kérdéseket vet fel a létezés valóságosságával,

megismerhetőségével, illetve teremthetőségével kapcsolatban. Az egyfajta tanítóként is értelmezhető Simon egyszerre nyit meg metafizikai távlatokat a tanítványként is tekinthető Máté előtt, miközben földhözragadt beavatási mozzanatok is kísérik az együtt töltött, meghatározhatatlan kiterjedésű idejüket.

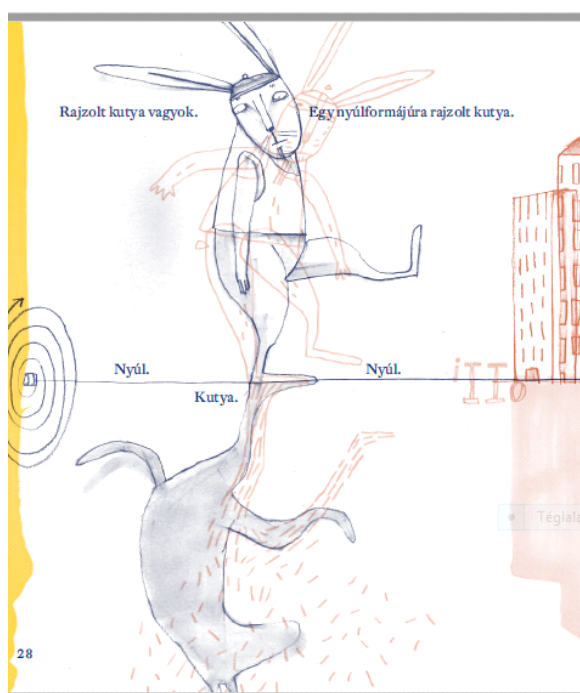
Már az eddigi leírásból is kitűnhetett néhány önmagán túlmutató nyelvi jel, amely a regény értelmezését metafizikai síkra emeli. A bibliai konnotációjú nevek jelentőségét megalapozza még a regény első részében szereplő megidézése Ábrahám és Izsák történetének: „Én nem tudom Ábrahám és Izsák történetét másképpen olvasni, mint a fiú szemszögéből. S mindig az a legfájdalmasabb rész benne, mikor hajnalban Ábrahám felébreszti Izsákot, hogy induljanak el Mória hegyére” (Laboda, 2015, 20). Az apa–fiú kapcsolatról és a szimbolikusan is értelmezhető felébredésről szóló alaptörténet Máté számára egy fontos, bár mélységében nem biztosan megértett példázat a szeretetről és a hitről, azaz egy felsőbbrendű erő feltételezéséről, amely az ember számára nem uralható, nem kontrollálható. Valóságossága így racionálisan nem hozzáférhető. A meglepetés-nagybácsi Simonnal együtt töltött meghatározhatatlan időben történnek a bibliai tanításokkal szintén párhuzamba hozható találkozások például egy halárral vagy egy New Age-típusú szekta vezetőjével, aki sajátos interpretációját adja bizonyos evangéliumi szöveghelyeknek. E mellett a profanizált bibliamagyarázat mellett talán még nagyobb hangsúlyt kap a bergsoni szubjektív időfelfogás megjelenése, amely az egyszerűség kedvéért objektívnek elgondolt időből zökkenti ki Mátét. Ebben a különös, álomszerű utazásban tehát olyan értelmezési rétegek nyílnak meg, amelyek a kamaszkori útkeresés jelenségét egyáltalán nem hagyományos módon közelítik meg. Azonban a történet harmadik nagy részében Máté visszatér az úgynevezett fizikai valóságba, amelyben az objektív idő újra eligazodási pontként szolgál, találkozik a nyaralásból hazajövő szüleivel, és valamennyire tisztázódnak benne a két szélsőséges pólust képviselő lányhoz fűződő érzelmei. Fenyő D. György *Kamasz utas, felnőtt holdvilág* című írásában, ahogy azt a cím is sugallja, Szerb Antal regényével állítja termékeny párhuzamba a könyvet, s nagyon fontosnak tartom felhangosítani Fenyő D. zárógondolatát: „Rokon a két befejezésben az éjszakai élmény: Szerb Antalnál egy éjszakai vonatút, Laboda Kornélnál egy hajnali felébredés. Rokon a természet jelenléte, sőt, beszédes jelenléte: mintha mindkettőben a táj is üzenne valamit. És nagyon rokon a két utolsó mondat zenéje, ritmikája, felütése, grammatikája. Különbözik abban, hogy a Máté tétje nem pusztán az élet, hanem a boldogság. Annak pedig, hogy egy ifjúsági regényben ez így van, nagyon örülök” (Fenyő D., 2016). Laboda regényének zárata tehát egy olyan oldást ad a megelőző történetek után, amelyben a végig elveszette tébláboló hős valamifajta bizonyosságnak és megerősítésnek a részese lesz.

A regényt végig meghatározó homodiegetikus narráció egyszerre tartja bent az olvasót Máté fejében, és adja a külvilágból (?) érkező impulzusok pontos leírását. Ez a fejben való benne lét visszakanyarodik ahhoz a szolipszista felfogáshoz, mely szerint minden csak az egyéni észleléstől válik létezővé, minden létező csak a tudatunk terméke. Szekeres Nikoletta kiváló tanulmánya, a *Közép-európai kamaszmátrix* (Szekeres, 2019) érzékenyen bontja ki a regény ezen jelentésrétegét. A kérdés a virtuális valóságokban és az online térben jelentős időt eltöltő újabb generációk számára a 2020-as években már egy következő szinten is releváns lehet, amely szinttel a 10 évvel ezelőtt íródott regény ilyen meghatározó kamasz léttapasztalatként még nem is számolhatott. De ha a tanár nem kívánja ebben a vonatkozásban aktualizálni a létezéshez kapcsolódó tapasztalatról és a bizonyosságról való gondolkodást, akkor „egyszerű” beavatástörténetként, az énmegértés bizonyos rétegeit elbeszélő történetként is értelmezhető a regény.

Dániel András *A nyúlformájú kutya* című könyve megjelenésében, megközelítésében is jelentősen eltér Laboda regényétől. A népszerű író és képzőművész maga írta és rajzolta ezt a különleges, kísérletező, egyszerre humoros, abszurd és filozofikus könyvet. A könyv főszereplője és egyes szám első személyű elbeszélője Károly, a nyúlformájúra rajzolt kutya, aki tökéletesen tudatában van saját teremtett mivoltának.

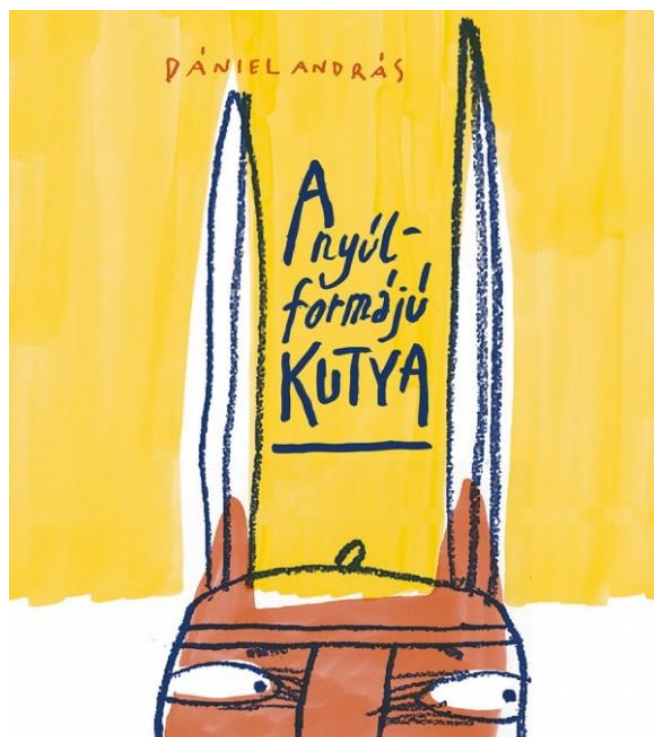

Forrás: Dániel András illusztrációja

Forrás: Dániel András illusztrációja

Azaz a könyv a teremtettség, megalkotottság kérdésére, az arra való reflektálásra nagyobb hangsúlyt fektet, mint a mátéPONTindul. (Bár az is igaz, hogy Máté belső utazásának egyik fontos kísérlete a szavak általi teremtés, valósággá tétel.) De most már foglalkozunk Károllyal. Károly érzékeli személyiségének hasadtságát, a külső megjelenés és a belülről megélt én széttartását, azonban a felismerés utáni továbblépésben megreked. Kétségbeesett próbálkozásai a nyulakkal vagy a kutyákkal való barátkozásra könnyen párhuzamba hozhatók azokkal a közösségkereső, beilleszkedést célzó, az identitást a környezeti, társas kapcsolatokkal definiálni vágyó kamaszkori útkeresésekkel, amelyek a fiatalok önmagukról alkotott képét alapvetően meghatározzák.

A könyv címlapja

Dániel András képeskönyvének esetében nem beszélhetünk klasszikus, metonimikusan felépülő narratív szerkezetről, a szövegek és rajzok viszonyát inkább a körköröség, az ide-odamászkálás, bolyongás, csatangolás írja le, ahogy a keresés sem egy lineárisan haladó, feltétlenül teleologikusan épülő szerkezet. A rajzok által teremtett tér meghatározó a szöveg és kép alkotta egység értelmezhetőségében. Ahogy Révész Emese, művészettörténész is fogalmaz: „Ha a kötet oldalpárjait képzeletben kiterítve egymás mellé helyezzük, megkapjuk a történet fizikailag is tapintható terét. Azt az autonóm teret, amelyben a „Sík föld” sajátos szabályai szerint mozognak a történet szereplői. Ez a mozgás nem feltétlenül korrelál az olvasás linearitásával, bár olykor keresztezhetik egymást. Ebben a térben lófrál főhősünk, olykor egyenes vonalúan, máskor csak körbe-körbe és össze-vissza; és itt sűrög-forog körülötte az a tengernyi furcsa lény, akik olykor váratlanul és minden ok nélkül bekukkantanak a történet menetébe. („Elég nagy a nyüzsgés ebben a könyvben.”) Ez a tér az elbeszélés autonóm tere[...].” (Révész, 2018). Ebből a megfogalmazásból is egyértelmű, hogy a könyv feldolgozása nem közelíthető meg klasszikus narratív szempontok alapján, a szöveg alapvetően a képekkel együtt olvasható. Bár épp ezért izgalmas kísérlet leválasztani első körben a szöveget a képről, s így vizsgálva a „narrációt” a nyelvnek a szemantikán túlmutató ritmikussága talán jobban

érzékelhetővé válik. Ezzel a módszerrel igazából olyan fragmentumokként tudunk foglalkozni a szövegekkel, amelyek sajátos szerveződésükkel az énkeresés, szorongások, menekülések körkörös szerkezetét tudják modellálni. A képekkel való összekapcsoltság pedig egy következő, a verbalitáson túli értelmezhetőséget ad a kereséstörténetnek. Emblematikusan is kiemelhető a 30–31. oldalpár, amely kérdőjelekből alkotott erdőként ábrázolja a keresés terét. Bizonyos szempontból szinte böngészőként is tekinthető a könyv, hiszen minden oldalon olyan töménységű a képi információ, hogy csak sokszoros visszalapozással, szemlélődéssel, felfedezéssel lehet közelebb jutni ahhoz a problémához, amely teremtő és teremtet, én és nem én, én és a többiek bonyolult kapcsolatrendszerét bontja ki.

Mindkét kiváló ifjúsági könyv egészen eltérő módokon, de azt a kamaszkorban felhangosodó és különböző életszakaszokban ciklikusan visszatérő alapkérdést bontja ki, amely valóban egy végtelenített, de legalábbis élethosszig tartó kutatásnak az anyaga.

Felhasznált irodalom

Dániel András (2018): *A nyúlformájú kutya*. Budapest, Tilos az Á könyvek.

Fenyő D. György (2016): *Kamasz utas, felnőtt holdvilág*, url: <http://barkaonline.hu/papirhajo/5253-ketten-ugyanarrol-a-konyvr-l--matepontindul> (2025.06.05.)

Laboda Kornél (2015): *mátéPONTindul*. Budapest, Tilos az Á könyvek.

Révész Emese (2018): *Itt minden rajzolva van*, url: <https://www.prae.hu/article/10539-itt-minden-rajzolva-van/> (2025.05.30.)

Szekeres Nikoletta (2019): Közép-európai kamaszmátrix. In: Balajthy Ágnes – Fenyő D. György – Ruff Orsolya – Vinczellér Katalin – Szekeres Nikoletta – Varga Betti: *A Fausttól a Szívlapátig – Kortárs könyvek a középiskolában*. Budapest, Tilos az Á könyvek, 73–87.